

Kontrollkäik SA Läänemaa Haigla psühhiaatriaosakonda

(1) Õiguskantsler Allar Jõks koos nõunikega viis 05.02.2008 omal initsiatiivil läbi kontrollkäigu SA Läänemaa Haigla psühhiaatriaosakonda (edaspidi osakond).

Osakonnas on 9 ravikohta, mille täituvus on stabiilselt 12 isikut. Tavapäraselt viibib ravil võrdselt naised ja mehed, ravialuste keskmine vanus on 56 aastat. Aastal 2006 oli 6 tahtest olenematu ravi juhtumit, aastal 2007 oli 7 tahtest olenematu ravi juhtumit.

Töötajate keskmine arv osakonnas on 10 töötajat – 1 arst, 4 õde ja 5 hooldajat.

(2) Kontrollkäigul kontrollis õiguskantsler, täites ühtlasi piinamise ning muu julma, ebainimliku või inimväärlikust alandava kohtlemise ja karistamise vastase konventsiooni fakultatiivse protokollis artiklis 3 sätestatud riigi ennetusametuse funktsiooni, kas osakonnas on ravi läbi viimisel tagatud isikute põhiõigused ja –vabadused. Käesolevas kokkuvõttes antakse ülevaade kontrollkäigul tuvastatud peamistest osakonna tegevusega seonduvatest asjaoludest.

Kontrollkäigu kestel külastasid õiguskantsler ning tema nõunikud kõiki osakonna ruume. Õiguskantsleri vastuvõtul käis 3 isikut. Vastuvõtu jooksul oli kaebasid ravil viibivad isikud peamiselt järgmiste asjaolude üle:

1. osakonnas ei selgitata patsientidele piisavalt nende õigusi;
2. puudub teave asutusesisese kaebemenetluse kohta ning samuti kaebevõimaluste osas väljaspool asutust;
3. ravijärjekorrad on liiga pikad ulatudes 3-4 nädalani;
4. osakonna ukсед on pidevalt lukustatud ning liikumisvabadust piiratakse ka tervishoiuteenuse osutamise lepingu alusel ravil olevate isikute suhtes.

(3.1) Ravikohtade arvu vastavus tegelikule nõudlusele

Haigla vastusest ettevalmistavale küsimustikule selgus, et haigla hinnangul ei vasta olemasolevate ravikohtade arv tegelikele vajadustele, kuna psühhiaatriaosakonnas on pidevalt statsionaarsel ravil keskmiselt 12 inimest. Kui Eesti Haigekassa poolt rahastatavate ravikohtade arv tõuseks, võimaldaks see ühest küljest planeerida osakonna rahalisi vahendeid asjakohasemalt ning teisest küljest hoiaks ära olukorra, kus isikud peavad ravikohtade puudusel ootama näidustatud ravile pääsemist ebamõistlikult pikalt.

Lisaks võib vajadustele mittevastava arvu ravikohtade rahastamine kaasa tuua personali ebapiisavuse tervishoiuteenuse osutaja juures. Selline asjaolu seab aga juba otseselt ohtu isikute põhiõiguse tervise kaitsele.

Tulenevalt eeltoodust soovib õiguskantsler SA Läänemaa Haigla juhtkonnal kaaluda pöördumist Tervishoiuameti poole taotlusega tegevusloa muutmiseks ning statsionaarse psühhiaatrilise abi ravikohtade arvu tõstmiseks. Tegevusloa muutmise järgselt oleks võimalik asuda läbirääkimistesse Eesti Haigekassaga rahastatavate ravikohtade arvu tõstmiseks.

(3.2) Osakonna sisemise dokumentatsiooni puudulikkus

Haigla vastusest ettevalmistavale küsimustikule selgus, et haiglas ei ole nähtud vajadust reguleerida osakonna tööd muul viisil, kui psühhiaatrilise abi seaduses toodu. Haiglas kehtivad ühised sisekorra eeskirjad kõigile osakondadele. Kontrollkäigu raames selgus lisaks, et osakonnas puudub juhendmaterjal ohjeldusmeetmete rakendamiseks.

Piinamise ja Ebainimliku või Alandava Kohtlemise või Karistamise Tõkestamise Euroopa Komitee (CPT) on isikute paigutamist psühhiaatriaaiasse käsitlenud oma 8.üldaruandes.¹ Aruandes toodu kohaselt peavad ohjeldusmeetmete kasutamise osas olema asutuses välja töötatud ja kehtestatud selged eeskirjad ning strateegia.

CPT 16.üldaruande² punkti 51 kohaselt peab igas psühhiaatriaasutuses olema hoolikalt välja töötatud ohjeldusmeetmete kasutamist käsitlev kõikehõlmav poliitika. Nii personali kui ka juhtkonna kaasamine ja toetus poliitika väljatöötamisele on olulise tähtsusega. Sellise poliitikaga peab olema kindlaks määratud, milliseid ohjeldusmeetmeid võib kasutada, millistel tingimustel neid võib rakendada, praktilised abinõud nende rakendamisel, nõuetekohane järelevalve ning vajalikud meetmed ohjeldusmeetmete kasutamise lõppedes. Samu printsiipe rõhutas ka CPT eelmise aasta lõpul valminud Eestit käsitlevas raportis. Tulenevalt eeltoodust **soovitab õiguskantsler SA Läänemaa Haigla psühhiaatriakliiniku juhatajal välja töötada ja kehtestada osakonnas ohjeldusmeetmete kasutamist reguleeriv dokument, mis sätestab üheselt ohjeldusmeetmete rakendamise korra ja muud seonduvad asjaolud.**

(3.3) Isikute informeerimine nende õigustest patsientidena

Kontrollkäigu kestel selgus, et osakonnas ei teavitata ravile saabunud isikuid ammendavalt nende õigustest patsientidena. Nimetatud asjaolu üle kaebasid ka õiguskantsleri vastuvõtul käinud isikud.

CPT 8.üldaruande punkt 53 sätestab, et igale patsiendile ja tema perele tuleks raviasutusse saabumise järgselt väljastada tutvustav brošüür, milles on näidatud asutuse sisekord ja patsiendi õigused. Patsient, kes ei ole võimeline brošüüri sisu mõistma, peaks saama kohast abi. Tähelepanu tuleb pöörata ka asjaolule, et psühhiaatriaosakonnas võib sisekord praktikast tulevatel kaalutlustel tihti erineda muude, eelkõige somaatilise raviga tegelevatest osakondade sisekorrast. Seega on oluline fikseerida psühhiaatriaosakonnas ravil (eriti just tahtest olenematul ravil) viibivate isikute õigused ja kohustused eraldi dokumendis ning antud dokument ravile saabunud isikule kirjalikult väljastada. Silmas tuleb pidada, et osakond peab tagama patsiendi aru saamise sisekorda reguleerivatest dokumentidest (vajadusel tõlge eesti keelest, samuti osakonna töötajate abistamine dokumendi sisu selgitamisel isikule).

Tulenevalt eeltoodust **soovitab õiguskantsler SA Läänemaa Haigla juhatusel välja töötada ammendav ning arusaadav patsiendi õigusi käsitlev materjal nii psühhiaatriaosakonnas kui ka muudes osakondades ravil viibivate isikute jaoks.** Nimetatud dokument tuleb kirjalikult väljastada igale ravile saabunud isikule temale

---

¹ Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee 8.üldaruanne (CPT/Inf (98) 12). Kättesaadav arvutivõrgus aadressil <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-08.htm>.

² Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee 16.üldaruanne (CPT/Inf (2006) 35). Kättesaadav arvutivõrgus aadressil <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-16.pdf>.

arusaadavas keeles ning vajadusel peab tervishoiuteenuse osutaja tagama ka dokumendi sisu täiendava selgitamise.

(3.4) Kaebuste esitamise kord

Haigla vastusest ettevalmistavale küsimustikule selgus, et haiged võivad esitada kaebusi suuliselt ja kirjalikult arstidele. Kummatigi selgus kontrollkäigu raames tehtud ringkäigul, et info kaebuste esitamise korra kohta ei ole haiglas avalikult välja pandud. Psühhiaatriaosakonnas puudus kaebuste kogumiseks ette nähtud postkast või muu selline koht. Samuti ei olnud psühhiaatriaosakonnas teadetetahvlil väljas infot alternatiivsete kaebemehhanismide (Tervishoiuamet, Eesti Haigekassa, õiguskantsler, kohtud) poole pöördumise võimaluste kohta.

CPT rõhutab oma 8.üldaruande punktis 53 tõhusa vaidemenetluse olulisust patsiendi õiguste tagamise seisukohalt. Patsientidel peaks lisaks asutusesisese kaebevõimaluse rakendamisele olema võimalus esitada ametlikke kaebusi ka väljaspool asutuse territooriumi paiknevale pädevale organile ja sellega konfidentsiaalselt suhelda.

Tulenevalt eeltoodust soovitab õiguskantsler SA Läänemaa Haigla juhtkonnal välja töötada ammendav kaebuste lahendamise kord sätestades muuhulgas kaebuste esitamise ja menetlemise korra, menetlustähtajad, kaebustele vastamise korra ja lisaselgituste andmise kohustuse. Lisaks haiglasisestele kaebevõimalustele tuleb korras sätestada ka isikute õigus pöörduda teiste asjakohaste institutsioonide poole. Kaebuste lahendamise kord ning muude patsientide kaebuste lahendamiseks pädevate organite nimekiri koos kontaktandmetega tuleb avalikult kättesaadavaks teha igas haigla osakonnas.

(3.5) Ohjeldusmeetmete rakendamise register

Nii haigla vastusest ettevalmistavale küsimustikule kui ka kontrollkäigu raames läbi viidud vestlusest selgus, et psühhiaatriaosakonnas puudub ohjeldusmeetmete kohaldamise register. Seetõttu ei suudetud anda õiguskantslerile ka ülevaadet osakonnas aset leidnud ohjeldamiste arvust (kogumis ja liigiti) ega ohjeldamiste kestusest.

CPT 16.üldaruande punkt 52 rõhutab ohjeldusmeetmete registri vajalikkust. Ohjeldusmeetmete kasutamise juhtumite registreerimine annab haigla juhtkonnale ülevaate juhtumite toimumise ulatusest ning võimaldab vajadusel meetmete võtmist kõnealuste juhtumite esinemissageduse vähendamiseks. Ohjeldusmeetmete kasutamise juhtumite registreerimiseks tuleb eelistada eriregistrit. Lisaks eriregistrile tuleb ohjeldamise juhtumid registreerida patsiendi isiklikus arstlikus toimikus. Sissekanne registris peab sisaldama andmeid ohjeldusmeetmete kasutamise alguse ja lõpuaja, juhtumi üksikasjade, ohjeldusmeetme rakendamise põhjuste, vastava korralduse või nõusoleku andnud arsti nime ning patsiendi või personali vigastuste kohta. Patsiendil on õigus lisada registrisse selgitavaid märkusi ning teda tuleb sellest teavitada. Nõudmisel tuleb patsiendile teha kogu sissekandest koopia.

Tulenevalt eeltoodust soovitab õiguskantsler SA Läänemaa Haigla psühhiaatriaosakonna juhatajal luua eeltoodud tingimustele vastav ohjeldusmeetmete register. Lisaks patsientide õiguste kaitsmisele piirab ohjeldusmeetmete registri puudumine ka järelevalveasutuste võimalust teostada efektiivset kontrolli osakonnas osutatavate teenuste üle.

(3.6) Ohjeldamisruumi vastavus nõuetele

Kontrollkäigu raames tehtud ringkäigul osakonnas selgus, et ohjeldamiste läbi viimiseks kasutatakse vajadusel ühekohalist tavapalati. Ohjeldamisruumis on tavapärane haiglavoodi, kuhu isik fikseeritakse. Lisaks voodile oli ohjeldamiseks kasutatavas palatis ka muu mööbel, nagu öökapp, tool jne. Ukstes on klaasaken, mille kaudu on osakonna töötajal võimalik ohjeldatut jälgida. Ohjeldamisruumis puudub sanitaarvõrk, mistõttu eelkõige eraldatud isikutel ei ole võimalik kasutada tualetti vastavalt vajadusele ning iseseisvalt.

CPT on oma 16.üldaruandes ohjeldamisruumile ette nähtud tingimuste osas märkinud järgmist:

„48. Üldiselt peaks koht, kuhu ohjeldatud patsient paigutatakse, olema selleks otstarbeks kohandatud. See peab olema turvaline (so ilma katkiste klaaside või plaatideta) ning nõuetekohaselt valgustatud ja köetud, pakkudes patsiendile rahustavat keskkonda. Lisaks sellele peab ohjeldatud patsient olema nõuetekohaselt riietatud ning väljaspool teiste patsientide vaatevälja... /.../ Patsiendi elulised funktsioonid nagu hingamine ning suhtlemine, söömine ja joomine, ei tohi olla takistatud. /.../

50. /.../ Hooldustöötaja võib jääda väljapoole patsiendi palati tingimusel, et patsient näeb hooldustöötajat täielikult ning viimane saab patsienti jätkuvalt näha ja kuulda.“

Käesoleval ajal ei vasta osakonnas asuv ohjeldamisruum eeltoodud standarditele. Esiteks ei ole lubatav eraldada isikuid tavapärasesse elu- või viibimisruumi, kuna sellised igapäevaseks eluks kohandatud ruumid ei võimalda tagada patsientide turvalisust. Isikul, kellel esinevad ohjeldusmeetmete kohaldamise eeldused, ei või olla juurdepääsu mistahes esemetele, millega ta võib ennast eraldamise käigus vigastada. Sellisteks esemeteks võib olla ka palatis asuv mööbel. Nimetatute tagamiseks on CPT rõhutanud vajadust eraldada isik vaid selleks kohaldatud ruumi.

Tulenevalt eeltoodust soovib õiguskantsler SA Läänemaa Haigla psühhiaatriaosakonna juhatajal tagada olukord, kus ravil viibivate isikute suhtes ohjeldusmeetmete rakendamist viiakse läbi ainult selleks kohandatud ruumides. Samuti tuleb osakonnas asuvad ohjeldamisruumid viia vastavusse CPT 16.üldaruandes kirjeldatud kriteeriumitega. Ohjeldamise puhul peab olema tagatud olukord, kus ohjeldatud isik on pideva ja katkematu tervishoiuteenuse osutaja juures töötava isiku järelevalve all.

(3.7) Tahtest olenematu ravi määramise korraldus

Nii haigla vastusest ettevalmistavale küsimustikule kui ka kontrollkäigu raames läbi viidud vestlusest selgus, et haiglas töötab vaid 1 psühhiaater.

Põhiseaduse §-d 20 ja 21 käsitlevad üldise vabadusõiguse ühte keskset osa – igapäevase füüsilise vabaduse kaitset meelevaldse vahistamise või kinni pidamise eest. Õigus vabadusele ja turvalisusele on üks põhilisemaid inimõigusi, kuna sellest oleneb paljude teiste õiguste ja vabaduste kasutamine. Kummatigi ei ole õigus vabadusele ja isikupuutumatusel absoluutne õigus, kuna selle puhul on võimalikud erandid. Sellised riive õigustuse alused on ammendavalt loetletud PS § 20 punktides 1-6. PS § 20 punkt 5 võimaldab vabaduse võtta

seaduses sätestatud juhtudel ja korras muuhulgas ka vaimuhaige kinni pidamiseks, kui ta on endale või teistele ohtlik.³

Isikule psühhiaatrilise abi andmise korda ja tingimusi ning isikule psühhiaatrilise abi andmisel tekkivaid suhteid tervishoiuasutustega reguleerib ning riigi ja kohaliku omavalitsuse kohustused psühhiaatrilise abi korraldamisel ja isiku õigused psühhiaatrilise abi saamisel sätestab psühhiaatrilise abi seadus (edaspidi PsAS). Nähtuvalt PsAS § 3 lõikest 1 antakse psühhiaatrilist abi vaba tahte avalduse alusel, s.t. isiku soovil või teadval nõusolekul. Tulenevalt PsAS § 11 lõikest 1 võib isiku võtta tema enda või tema seadusliku esindaja nõusolekuta vältimatu psühhiaatrilise abi korras ravile haigla psühhiaatriaosakonda või jätkata ravi, tema tahtest olenemata, ainult järgmiste asjaolude koosesinemise korral: isikul on raske psüühikahäire, mis piirab tema võimet oma käitumisest aru saada või seda juhtida ja haiglaravita jätmisel ohustab isik psüühikahäire tõttu iseenda või teiste elu, tervist või julgeolekut ning muu psühhiaatriline abi ei ole küllaldane. Psühhiaatrilise abi seaduse § 13 lõike 3 kohaselt tagab haigla pea- või ülemarst 24 tunni jooksul isiku tahtest olenematu haiglaravi algusest ravile võetud isiku arstliku läbivaatuse teise psühhiaatri poolt, kes ei ole teinud seaduse § 11 lõikes 3 või 5 nimetatud otsust (esialgne otsus kohaldada tahtest olenematut ravi kohtu loata). Teise psühhiaatri arvamust on vaja ka pöördumisel kohtu poole üle 48-tunnise tahtest olenematu ravi kinnitamiseks. Põhiseaduspärane ei saa olla olukord, kus isiku vabaduspõhiõiguse piiramisel ei järgita seaduses toodud korda.

Tulenevalt eeltoodust **soovib õiguskantsler SA Läänemaa Haigla juhtkonnal lahendada olukord, kus isiku suhtes näidustatud tahtest olenematu ravi määramine ei ole kooskõlas seadusega.**

(3.8) Koostöö kohtuga tahtest olenematu ravi määramise küsimustes

Kontrollkäigu kestel läbi viidud vestlusest selgus, et Pärnu maakohus ei suuda alati tagada kohtumenetluse läbi viimist isiku määramiseks tahtest olenematule ravile arvestusega, et isiku kinni pidamine ilma kohtu loata ei kehtaks üle 48-tunni. Probleemaatilised on haigla esindajate sõnul eelkõige olukorrad, kui Pärnu maakohu Haapsalu kohtumaja kohtunik on puhkusel või muudel põhjustel töölt eemal. Samuti selgus tutvumisel haiguslugudega, et tahtest olenematu ravi määrad aastal 2007 olid kohtu poolt enamasti tehtud pärast 48 tunni möödumist isiku kinni pidamisest.

PS §-i 21 kohaselt on isikuvabadusse sekkumine lubatud üksnes juhul, kui see on seaduses selgelt ette nähtud, põhjendatud ning teostatud kooskõlas kehtiva õigusega.⁴ Paragrahvi teine lõige näeb ette vabaduse võtmise kohtuliku kontrolli. Kohtuliku menetluse eesmärgiks on vältida vabaduse meelevaldset võtmist ning tagada kinnipidamise seaduslikkus ning vältimatu vajalikkus. Isiku kinni pidamiseks loa andmise otsustamine peab toimuma 48 tunni jooksul.

Nähtuvalt tsiviilkohtumenetluse seadustiku §-st 533 menetleb isiku tahevastase paigutamise asju tsiviilkohus. SA Läänemaa Haigla taotlusi tahtest olenematu ravi kohaldamiseks vaatab läbi avaldaja asukohajärgne kohus ehk Pärnu maakohu Haapsalu kohtumaja.

---

³ R. Maruste. Kommentaarid §-le 20. – Justiitsministeerium. Eesti Vabariigi Põhiseadus, Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2002, § 20 kott 1-6.

⁴ R. Maruste. Kommentaarid §-le 21. – Justiitsministeerium. Eesti Vabariigi Põhiseadus, Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2002, § 21 kott 1.

Tulenevalt eeltoodust soovitab õiguskantsler Pärnu maakohtu esimehel edaspidi tagada oma kohtu tööpiirkonnas olukord, kus hoolimata kohtunike eemalviibimisest oleks kõrvalekaldumatult järgitud PS §-s 21 toodud printsiip, mille kohaselt ei või isiku kinni pidamine ilma kohtu loata kesta üle 48 tunni.

(3.9) Eneseteostusvõimaluste pakkumine osakonnas

Kontrollkäigu raames peetud vestlusest ning ringkäigul nähtust selgus, et ravil viibivate isikute õigus vabale eneseteostusele on piiratud. Osakonnas pakutakse isikutele võimalust vaadata televiisorit, kasutada arvutit ning lugeda piiratud mahu kirjandust. Patsiendid, kelle seisukord seda võimaldab, võivad üksi või koos saatjaga käia Haapsalu Päevakeskuses.

PS § 19 lõige 1 sätestab õiguse vabale eneseteostusele. Selline vabadus seisneb loas teha ja tegemata jätta seda, mida isik soovib. Kaitstud on isiku otsustamisvabadus sõltumata sellest, milline kaal on valitud tegevusel eneseteostuse jaoks.⁵ Õigust vabale eneseteostusele võib piirata teiste isikute õiguste austamise ja arvestamise ning seaduste järgimise vajadusel. Silmas tuleb pidada, et isikult vabaduse võtmine ehk tema paigutamine kinnisesse asutusse ei saa tuua automaatselt kaasa isiku ilma jätmist ka teistest talle kuuluvatest põhiõigustest.

ÜRO Peaassamblee resolutsiooni 46/119⁶ printsiibi 13.2 kohaselt peavad vaimse tervise asutuse olustik ning elutingimused olema nii lähedased normaalsetele samaealiste isikute elutingimustele, kui võimalik. Eriti peab pöörama tähelepanu tegeluse ja vaba aja veetmise võimaluste loomisele, samuti peab olema loodud võimalus osta või saada esemeid või vahendeid igapäevaeluks ja vaba aja veetmiseks. Lisaks peavad olema loodud süsteemid patsientide julgustamiseks ning kaasamiseks aktiivsesse, nende sotsiaalse ja kultuurilise taustaga sobivasse tegevusse.

Ka CPT on oma üldaruandes rõhutanud tavaeluga sarnaste olmetingimuste tagamise olulisust. 8.üldaruandes on vaba eneseteostuse vahendite kohta öeldud järgmist⁷: „37. Psühhiaatriline ravi peaks põhinema individuaalsel lähenemisel, mis nõuab, et iga patsiendi jaoks koostataks raviplaan. See peaks hõlmama rehabilitatiivseid ja teraapilisi tegevusi, kaasa arvatud kutse-teraapia, rühmateraapia, individuaalne psühhoteraapia, kunst, näitekunst, muusika ja sport. Patsientidel peaks olema regulaarne ligipääs vastava sisustusega puhkeruumidele ja igapäevane võimalus sooritada vabas õhus kehalisi harjutusi; samuti on soovitav, et neil võimaldataks õppida ja sobivat tööd teha.“

Käesoleval ajal puudub patsientidel, kelle õigust vabalt liikuda on seoses nende tervisliku seisukorraga piiratud, võimalus vabas õhus viibimiseks. Samuti tuleks vajalikuks pidada teatud teraapiliste ja grupitegevuste organiseerimist osakonnas. Kaaluda võiks DVD-mängija soetamist, kuna psühhiaatriaosakonna juhataja sõnul oleks sellisel juhul võimalik patsientidele näidata teraapiliselt suunavaid filme.

Tulenevalt eeltoodust soovitab õiguskantsler SA Läänemaa Haigla juhtkonnal luua kõigile osakonnas ravil viibivatele isikutele võimalus viibida värskes õhus. Samuti tuleks

⁵ M.Ernits. Kommentaarid §-le 19. – Justiitsministeerium. Eesti Vabariigi Põhiseadus, Kommenteeritud väljaanne. Tallinn 2002, § 19 kom 3.1.

⁶ ÜRO Peaassamblee 17.12.1991 resolutsioon nr 46/119 „Vaimuhaigusega isikute kaitse ja vaimse tervishoiu edendamise printsiibid”, kättesaadav arvutivõrgus: <http://www.unhchr.ch/html/menu3/b/68.htm> .

⁷ Piinamise ja ebainimliku või alandava kohtlemise või karistamise tõkestamise Euroopa Komitee 8.üldaruanne (CPT/Inf (98) 12) p.37. Kättesaadav arvutivõrgus aadressil <http://www.cpt.coe.int/en/annual/rep-08.htm>

pakkuda rehabiliteerivaid ja terapeutilisi tegevusi ka osakonnas. Edaspidine raviplaani koostamine peaks toimuma tihedas koostöös tegevusterapeudiga ning isikute raviplaani peaks olema integreeritud rehabilitatiivsed ja teraapilised tegevused, mille kättesaadavus on patsientidele tagatud olenemata nende tervislikust seisundist.

(4) Kokkuvõte

Kontrollkäigu tulemusel teeb õiguskantsler isikute põhiõiguste tagamiseks soovitusel SA Läänemaa Haigla juhtkonnale, SA Läänemaa Haigla psühhiaatriaosakonna juhatajale ja Pärnu maakohtu esimehele. Ettepanekute täitmise osas teostab õiguskantsler järelkontrolli 6 kuu möödudes ettepaneku tegemisest.